

Eva Salvat: Periodista

Museu del Pessebre de Catalunya

El plaer de crear i contemplar

El pessebrisme és art, cultura i tradició. Una tradició molt arrelada al nostre país i, com a tal, s'ha de protegir i preservar. I això és el que pretén Ismael Porta, l'impulsor del primer museu de Catalunya dedicat, exclusivament, als pessebres.

Davallament de la creu (2017). Diorama de Jordi Bernal, Josep M Baig i Joan Colomé. Figures de Martí Castells Martí · *Naixement* (1990). Diorama d'Ismael Porta i Balanyà. Figures de Martí Castells Martí.

Descobrim el Museu del Pessebre de Catalunya de Montblanc, a la Conca de Barberà, amb Ismael Porta i Balanyà, director del Museu i president de l'Associació de Pessebristes de Montblanc. Els ulls li brillen al recordar que el seu avi matern, l'Ismael Balanyà i Freixa, ja fou, a la primeria del segle XX, un dels millors pessebristes de Montblanc. Em comenta que des de ben petit li han transmès la passió i l'estima pels pessebres: "Suposo que ho porto a la sang. Un tiet meu era pintor de quadres i l'altre, pintor de parets, i un dia vaig acompanyar-los a pintar uns plafons d'una exposició itinerant del Mateu Quintana de Peralada que es va fer a l'antiga Caixa de Pensions de Montblanc". L'Ismael llavors tenia 10 anys i no sabia ni què era un diorama, però va quedar fascinat pel que va veure. "En arribar a casa vaig agafar cartolines i cartró i vaig començar a imitar les escenes que havia vist. Amb el temps vaig anar canviant les cartolines per l'escaiola, i

ara utilitzo fusta de balsa per ambientar i decorar". D'aquesta manera el pessebrista montblanquí va descobrir els diorames, i des de llavors les seves mans i el seu cap no han parat de crear. Porta m'explica fil per randa tot el procés. "Primer es fa un esquema o esbós i després es fan les plaques de guix (actualment es construeix amb planxes de poliuretà). Amb un punxó, es van tallant i marcant les pedres, es comencen a muntar i unir les parets entre si i després es pinten. Finalment es col·loca l'attrezzo o les miniatures, la il·luminació, la vegetació i les figures". Tot un procés artesanal que pot arribar a durar més de dues-centes hores, segons els detalls finals i el grau de reproducció que s'hi vulgui donar, assegura Porta. "Ser pessebrista és dedicar-hi moltes hores, sacrificar-ne d'altres de lleure i plaer. Però la veritat és que, quan acabes, tens una sensació semblant a la culminació d'una obra d'art, tot i que de seguida ja estàs pensant en quina altra escena o paisatge nou faràs".

Edicte d'empadronament (1986). Diorama d'Ismael Porta i Balanyà. Figures de Martí Castells Martí i Josep Prats - El somni de Josep (1984). Diorama d'Ismael Porta i Balanyà. Figures Germans Castells.

“UNA IMATGE VAL MES QUE MIL PARAULES”

El naixement és un dels nombrosos muntatges que ha fet l'Ismael i que podem veure al Museu del Pessebre. La llevadora baixant per les escales, els ramats d'ovelles, el ruc carregat, els bous, la palla perfectament col·locada a l'estable, Josep amb el nadó nu en braços, Maria ajaguda que se'ls mira amb tendresa...; una escena idíl·lica, amb tots els detalls possibles, i plena de realisme. Aquest diorama, segons diu, “és un dels que més agraden als visitants perquè té molts detalls i una llum especial”. Les figures són de *palillo*, expressament per a l'ocasió, i són obra de l'escultor Martí Castells i Martí, el mestre per excel·lència de les figures de pessebre. “Jo les dibuixo i els poso la mida i llavors els germans Castells-Badia fan les peces amb fang i les pinten a l'oli”.

LA CASA DE TOTS ELS PESSEBRES

Des del moment que es creua l'arc principal de la planta baixa, el visitant

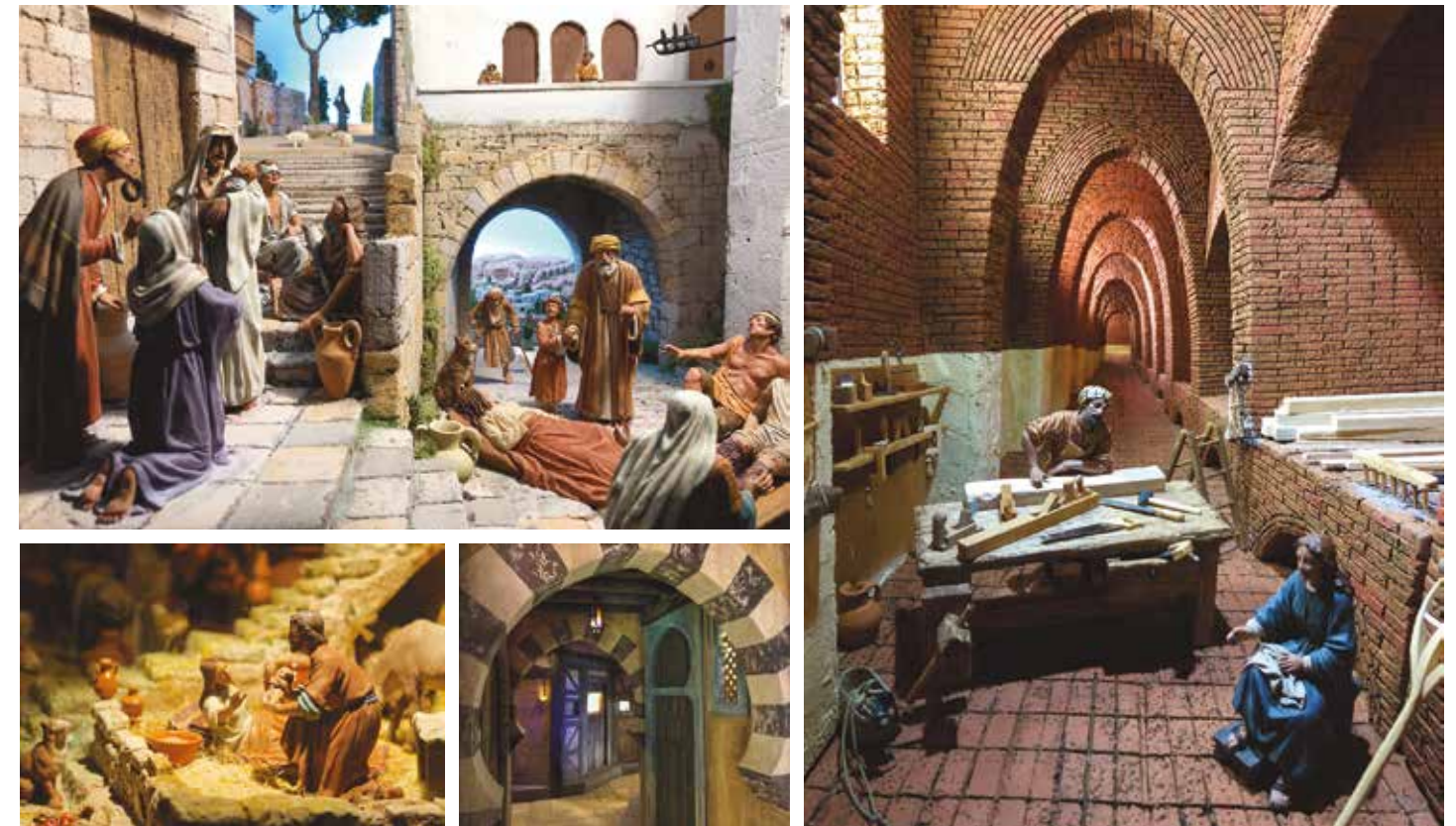
té la sensació que es troba enmig d'un pessebre i es converteix en una figura més. Carrers i carrerons, places i racons que representen un poble oriental amb tocs medievals i on s'aprecien diverses finestretes per les quals es mostren els muntatges. N'hi ha fins a vint-i-set, realitzats per pessebristes de Torrelló, Sabadell, Badalona, Tarragona, Montblanc... De tot Catalunya.

Seguim endinsant-nos en l'espai, i ara toca pujar per les escales i observar la barana de ferro forjat, dissenyada i fins i tot signada pel mestre de Cal Biel, de l'Espluga de Francolí. És tota una obra d'art que destaca al voltant d'unes oliveres enormes i un cel estrellat. Una escenografia única, dissenyada per a l'ocasió. L'olivera és l'arbre emblemàtic de la Passió, em diu l'Ismael, i aquesta primera planta “vol evocar un ambient més propi de l'escena bíblica de l'hort de les oliveres”. Quan ja som dalt, en un ambient vegetal, hi trobem col·locats trenta-quatre diorames

de calvaris, creats per diverses associacions pessebristes. La passió, la mort i la resurrecció de Jesús són algunes de les escenes que s'hi poden veure.

TOT VA COMENÇAR FA DINOU ANYS...

La idea de crear un museu dedicat al pessebre sorgeix l'any 1995, quan va morir Martí Castells. Llavors, per fer-li un reconeixement, “vam posar en marxa una exposició dedicada a la seva obra, a Castellar del Vallès, amb més de 2.500 peces que havíem aplegat la meua dona i jo de diversos països d'Europa”. Un cop acabada la mostra, molts dels propietaris havien mort i, amb l'objectiu que no es perdés la tradició pessebrista, va sorgir la idea de preservar les figures i crear un espai. “Primer es tractava d'una iniciativa local, però després la Federació Catalana de Pessebristes ens va animar a tirar endavant el projecte a nivell de Catalunya i, concretament, al nucli de Montblanc perquè és una vila turística,

La curació dels malalts (20017) Diorama de Jordi Mañosa Mas. Figures de Martí Castells Martí · Detall del Naixement · Carrer interior del Museu · La fusteria de Josep (2013). Diorama de Joan Espuny Marc. Figures reproducció en resina de Martí Castells Martí.

està situada al costat de Poblet, és una vila medieval...”. D'aquesta manera, l'any 2000 es va comprar un antic estable al carrer dels Solans per començar a donar forma al Museu, una iniciativa impulsada pel mateix Ismael Porta, juntament amb l'Associació de Pessebristes de Montblanc i la Federació Catalana de Pessebristes. L'edifici estava pràcticament acabat entre el 2003 i el 2004, “però llavors vam enganxar tota la crisi econòmica; per aquest motiu ens ha costat més arribar fins a l'obertura”.

La inauguració oficial del Museu va arribar un 15 de desembre del 2018. No obstant això, l'edifici de quatre plantes encara no està totalment acabat. Falta enllestir l'ascensor, el sistema d'alarmes i una part de la façana. Més endavant està previst d'ubicar-hi un taller-escola: “allí s'ensenyarà a fer figures, a modelar, a fer pessebres i, en general, a restaurar diferents obres d'art. Tot plegat perquè el Museu sigui ben viu”.

El Museu compta amb 350 diorames i 19.000 figures, de les quals només se n'exposen unes 2.000, la majoria de la família Castells, però també d'altres elaborades pels millors figuristes del món. El fons museístic també inclou uns 100 diorames més, a banda de llibres, vídeos i documents relacionats amb el Nadal, la Cavalcada de Reis i altres tradicions. Es tracta, doncs, “d'un potent centre d'estudi del pessebrisme”, segons destaca Porta.

L'impulsor del Museu, l'Associació de Pessebristes de Montblanc i la Federació Catalana de Pessebristes estan sumant esforços per tal de declarar l'espai bé d'interès cultural, patrimonial i turístic, i poder, així, entrar a la Xarxa de Museus d'Història i Monuments de Catalunya, una xarxa formada per entitats d'arreu del territori i que té com a objectiu millorar la gestió de les col·leccions i els equipaments relacionats amb la història. Creada a finals del 2010, la Xarxa compta amb onze museus.

MUSEU DEL PESSEBRE DE CATALUNYA
Una de les col·leccions de diorames i figures més importants del nostre país

El Museu del Pessebre de Catalunya acull un fons museístic de més de 12.800 talles pessebrístiques i de calvaris, úniques i singulars, unes veritables obres d'art realitzades amb els materials més inversemblants. També compta amb diversos pessebres i calvaris retallables. D'entre tots aquests elements destaquen:

- L'obra del prolífic escultor internacional **Martí Castells i Martí**. Exposició monogràfica de més de 3.500 figures de *palillo* que també inclou figures dels prestigiosos **germans Castells i Badia** (Barcelona).
- Obres del mestre artesà pessebrista universal **Joan Mestres i Baixas** (Sant Joan Despí)
- Diorames d'**Ismael Porta Balanyà** (Montblanc).
- Selecció d'obres de **Domènec Talarn, Ramon Amadeu, Lli Fèlix, Salvador Masdeu, Pere Teixidor, Josep Prats, Manel Muns, Daniel José, Martí Castells, Lluís Carretalà, Josep Traité**, entre d'altres.

Col·leccions d'escultors pessebristes d'arreu del món: Àustria, el Tírol, Alemanya, Txèquia (Praga), Nàpols, la Provença, Cracòvia, Rússia, Filipines, Senegal, Japó, etc.

Naixement (1979). Diorama de Joan Mestres i Baixas. Figures de Daniel José Ursueguía - Els primers passos (2005). Diorama de Joan Mestres i Baixas. Figures de Martí Castells Martí.

L'OBRA DE JOAN MESTRES I BAIXAS (1925-2013), UNA VIDA DEDICADA AL PESSEBRE

El Museu dedica tota la segona planta a Joan Mestres, un dels millors pessebristes del segle XX. S'hi poden veure fins a quaranta-cinc diorames, tots ells molt curiosos pel que fa a la perspectiva, el realisme, la il·luminació, les miniatures, els ramats nombrosos i la vegetació.

Joan Mestres es dedicà a la pagesia, com els seus pares. De jove, i de manera autodidacta, aprengué a tallar fusta. Va conèixer un dels millors dioramistes catalans, Josep Bofill i Herrero, del qual esdevingué deixeble. Amb el temps va assolir la categoria de mestre per la bellesa i la minuciosa i detallada realització dels paisatges i pel domini dels colors extrets directament de la imitació de la natura. Mestres reproduceix escenes exòtiques, orientals i de terres llunyanes palestines, desconegudes a l'època, i també algunes de tradicionals de la pagesia catalana.

Compagina el treball de la venda de pomes amb la família i el pessebrisme. Realitza infinitat de diorames, inicialment amb figures de Martí Castells, i també modela les seves pròpies figures, que fan des dels 2 cm d'alçada fins als 30 cm. Té diorames escampats per diversos països: Catalunya, Espanya, Itàlia, Suïssa, Bèlgica i Alemanya. És conegut fora de les nostres contrades com el «gran mestre», l'ambaixador del pessebrisme català i europeu per excel·lència.

UNA FAÇANA DE CAIRE PESSEBRÍSTIC

Escultura de forja de Valentí Martí a la façana del Museu del Pessebre, a Montblanc.

L'exterior del Museu és tot un reclam visual per al visitant. Dissenyat pel mateix Ismael Porta, destaca un cep immens, inspirat en un poema de Mn. Ramon Muntanyola, que s'enfila i pretén dominar la façana. També s'hi aprecien incrustacions de fibra de vidre i les escultures i gàrgoles, obra de l'escultora Rebeca Muñoz, de Belltall.

Destaca, també, la gran reixa de la porta d'entrada, corredissa i de forja artística, amb reproduccions d'unes parres amb raïms de ferro i l'anagrama del «Museu del Pessebre» realitzat pel mestre artesà Valentí Martí, de Cal Biel, de l'Espluga de Francolí. En definitiva, una façana singular que convida a entrar a la cova i apreciar-hi el bo i millor del pessebrisme.

LA NISSAGA CASTELLS: UN TALLER AMB CENT ANYS DE VIDA

La història pessebrista de la nissaga dels Castells comença amb Martí Castells i Martí (l'avi Martí), escultor especialitzat en la talla de fusta. Amb ell, l'any 1918, neix el taller familiar ubicat al barri de Sants on treballaran els seus fills Joan, Josep i Martí Castells. L'empresa continuarà amb dos dels seus nets, els germans Joan i Martí Castells-Badia. Aquesta tercera generació de pessebristes ara es jubila i volen cedir els seus motlles al Museu.

FIGURES QUE DESPRENEN VIDA

Les figures del taller Castells han donat vida a multitud de pessebres durant tres generacions. Milers de peces han sortit de les mans dels sis components d'aquesta nissaga de grans figuristes. Les seves escultures de fang i les figures de palillo deixen fascinat qualsevol. Totes són obres molt acurades, de gran bellesa, de colors suaus i acabats excel·lents. La majoria de

peces es fan amb motlles, però també n'hi ha que es modelen a mà i al gust del client a partir d'una fotografia o d'una idea.

Després d'emmotllar les diferents parts de la figura, cal compondre-la. És habitual que una figura, diu Porta, es reproduceixi a partir de tres o quatre motlles parcials que s'han d'anar enganxant per tal de configurar el cos, el cap o algun element que pugui portar, com podria ser un cistell o un animal als braços. Quan ja es disposa de la còpia, "s'ha de deixar assecar diversos dies perquè el fang evapori tota l'aigua; llavors la figura s'haurà de coure al forn de gas, a 900 graus". El procés segueix amb un bany de cada una de les peces en cola de conill. Cal destacar que els Castells sovint reproduïxen en plom els braços, les potes de l'aviram o dels bens i els accessoris: "es fonen, a partir de motlles especials, i després s'encolen a la figura de fang". D'aquesta manera es redueix la fragilitat de les peces i aconsegueixen més realisme. Finalment,

l'última fase de tot aquets procés artesanal és la pintura a l'oli: "comencen pel color rosat de la cara, continuen amb els ulls, les celles... i tota la resta".

Les peces dels Castells han viatjat per tot el món i han estat distingides amb múltiples guardons. L'any 2018 la Generalitat de Catalunya va concedir la Creu de Sant Jordi als germans Joan i Martí Castells Badia en reconeixement a la seva tasca i trajectòria com a escultors de figures de pessebre. ■

Per a més informació:

Museu del Pessebre de Catalunya
C/ Solans, 22-24 - 43400 Montblanc
Tel. 660 76 36 45 - www.museudelpebbebre.cat

Horari

Dissabtes: d'11 a 14 h. i de 17 a 19 h.
Diumenges: d'11 a 14 h. (Tardes tancat).
Laborables: A convenir al tel: 660763645.
Visites guiades des de l'oficina de Turisme (tel: 977 86 17 33, www.montblancmedieval.cat)
Laborables del 23 de desembre al 5 de gener: d'11 a 14 h. i de 17 a 19 h.

